

Lauantai 9. tammikuuta 1875 oli Turussa kylmä talvipäivä; kello kuusi aamulla lämpömittari osoitti 20 pakkasastetta. Talvi oli tullut jo joulukuun alussa, ja jouluaattona joulurauha oli julistettu kahdentoista asteen pakkasessa.

Aikaansa seuraavat turkulaiset voivat tuona päivänä lukea kolme paikallislehteä, nimittäin Åbo Underrättelseriä ja Åbo Posten-ia, jotka ilmestyivät tuoreina numeroina, sekä Sanomia Turusta, jonka ensimmäinen sen vuoden numero oli edellisen päiväinen. Kun ruotsinkieliset sanomalehdet ilmestyivät kuusi ja kolme kertaa viikossa, Sanomia Turusta ilmestyi vain kerran viikossa, perjantaisin. Siitä huolimatta tämänkin lehden merkitys oli suuri; 3300 kappaleen painoksellaan se oli tähän aikaan koko maan suurilevik-

2.

kisin suomenkielinen sanomalehti.

Sanomia Turusta aloitti uuden vuosikertansa tarkastelemalla päättynyttä vuotta; artikkeli oli otsikoitu "Kotomaalta. Turusta. Lyhyt silmäys kuluneen vuoden tapauksiin". Lehti toteaa, että kulunut vuosi oli ollut erittäin hyvä; maamme oli lopullisesti toipunut niistä vaikeuksista, jotka vaikeat nälkävuodet olivat aiheuttaneet 1860-luvun jälkipuoliskolla. Eniten oli vuoden aikana puhuttu puutavaran viennistä ja siihen liittyvistä tulleistä ja muista vaikeuksista. Lehti jatkaa: "Että myös muut kauppasuhteet ovat olleet onnelliset todistavat yhä kasvavat tulli-, rautateitten ja kanavien tulot ja erittäin runsaat rahavarat sekä lukuisat uudet yritykset teollisuuden alalla. Maalla ja kaupungeissa perustetaan säästöpankkia, osakeyhtiöitä, jotka vastaanottavat hengen ja kaikellaisen omaisuuden vakuutuksia. Kaikki tämä on aineellisen vaurastumisen merkki."

Näin kuvaa siis Sanomia Turusta onnellista aikaa tänään sata vuotta sitten. Mutta lehti jatkaa ja toteaa, että kehityksessä oli myös arveluttavia piirteitä. "Jota enemmän rahavarat kasvavat, sitä vähemmäksi tulee rahanarvo. Kallis aika on kumminkin vallinnut useissa maamme osissa, etenkin ovat kaupunkien asukkaat kylliksi tunteneet sen rasituksia. Huoneenhyöryt ovat nousseet ja, mikä on vielä pahempi, asunnon puute on ilmaantunut useassa kaupungissa. Se on selvä asia, että ruu'an ja muun myyntitavaran hinta on samasta syystä myöskin tullut kalliimmaksi ja työpalkat suuremmiksi, niin että tunnilta nyt maksetaan niin paljon kuin ennen päivältä ja enemmänkin. Rahanhimo on tarttunut työkansaan, niinkuin muihinkin säätyluokkiin ja se osittain heissä yhtä sammuamattomana. Enemmän surua herättävä kuin tämä epäkohta, on se silminnähtävä tosiasia, että ylelliset tulot myös synnyttävät ylellistä elämää." Tämän jälkeen lehti ihmettelee viinan suurta

menekkiä Suomessa.

Lopuksi lehti toteaa, että kuluneena vuonna on myös "hallinnollisella alalla tehty ahkeraan työtä. Tuskin milloinkaan on yhden vuoden kuluessa niin monta komiteaa maassamme ollut koossa kuin menneenä vuonna." Aivan viimeiseksi lehti kiinnittää huomiota kunnallishallinnon merkittävään uudistukseen todeten, että "kunnallinen elämä on ollut vilkas maamme kaupungeissa vuoden loppupuolella. Uuden kunnallisasetuksen toimeenpaneminen ja siitä seuraavat valmistavat työt ovat tämän vaikuttajat."

On melkein kummallista, miten tutuilta meille vaikuttavat ne ongelmat, jotka aiheuttivat sisäpoliittista keskustelua juuri tänään sata vuotta sitten. Puutavaran vienti, rahavirran runsaus, jonka seurauksena olivat kohonneet hinnat, palkat ja vuokrat, ylellisyystavaroiden ja alkoholin tarpeeton kulutus, ja lopulta

komiteoiden lukuisuus. Ollaaksemme varmoja, että olemme oikealla vuosisadalla, vuodessa 1875, emmekä vuodessa 1975, voimme luoda pikasilmäyksen siihen, mitä muuta turkulaiset tänä päivänä sata vuotta sitten voivat löytää lehdistään. Silloin saamme tietää, että Suomalaisessa teatterissa oli "11:nes abonnenettinäytöntö"; esitettiin Carl Maria von Weberin "Noita-ampuja", niinkuin kuuluisan oopperan suomenkielinen nimi silloin kuului. Kaksi päivää myöhemmin oli ohjelmana Verdin Trubaduuri.

J W Lindqvistin puodissa Linnankatu 9:ssä oli myytyvänä "uudenaikaisia gummi-kalossia, naisten rinnanlämmittäjiä, Garibaldin piippuja helppoihin hintoihin", sekä, erikoistarjouksena, "vanhaa hyvää 10 asteista konjakkia hintaan 12 markkaa kannu".

Kauppias P A Svibergin ilmoituksessa mainitaan "vähän valkeanvaarallinen Ruotsin Kaasuöljy-Säästämislamppu. Koska kaasuöljyn kulutus tunnissa vastaa hinnassa ainoastaan 2/5 penniä, on valais-

tus tämän järjestelmän mukaan halvin tähän asti tunnettu". Mainitakoon tässä yhteydessä, että katujen kaasulyhdyt saman lehden mukaan juuri mainittuna päivänä oli sytytettävä klo 1/4 yli 4 iltapäivällä ja sammutettava klo 11 illalla.

Edelleen voimme lukea, että "ne herrat masinistit, jotka ovat kirjoittaneet itsensä jäseniksi masinisti-yhteyteen Turussa, eivät vielä ole suorittaneet ensimmäistä sisäänmaksoansa, tehkööt hyvin ja maksakoot sen ennen tämän kuun loppua Anders Willbergille". Turun Harjatehdas ilmoittaa että se ostaa "harjaksia, jouhia pukinsarvia ja pukinpartaa kalliimmasta hinnasta". Huutokauppojen ilmoitusten otsikoksi on pantu lyhyesti "huutajat hoi". Jos tämä kaikki teistä tuntuu vieraalta maailmalta, palautan teidät tuttuun miljööhön lukemalla vielä yhden ilmoituksen: "yksi poika saipaikan kyypparina, kun hän ilmoittaa itsensä Pinellassa".

Todettakoon vielä, että kaupunkiin päivän kuluessa saapui yksitoista matkustajaa, jotka asettuivat Seurahuoneelle asumaan. Silloinen Seurahuone oli nykyinen kaupungintalo.

Kun kello oli yksitoista aamupäivällä, luettiin raatihuoneella Vanhan Suurtorin varrella kaupungin ensimmäiseen valtuustoon valittujen 36 henkilön valtakirjat. Edellisvuoden lopulla pidetyissä vaaleissahan oli äänestetty varallisuuden ja tulojen mukaan, ja jos sitäpaitsi ajatellaan, että kaupungin 21.000 asukkaasta vain 186 oli osallistunut vaaleihin - äänestysprosentti oli 5,6 - ei ensimmäistä valtuustoa voida pitää erityisen edustavana. Kauppiaat ja virkamiehet olivat kovasti hallitsevina. Kauppiaita oli kymmenen, ja heitä lähellä oli sitäpaitsi viisi tehtailijaa. Virkamiehiä oli kaksitoista, joista viisi hovioikeudesta. 36 paikasta käsityöläisillä oli vain seitsemän; nämä olivat nahkuri, muurari, leipuri, maalari, puuseppä, värjäri ja rakennusmestari.

Tarkoitukseni ei ole tässä kuvailla valtuuston historiaa, mutten voi olla liittämättä Turkua 9. tammikuuta 1875 koskevaan kuvaukseeni mainintaa olosuhteista valtuuston ensimmäisen kokouksen vaiheilta, mikä pidettiin raatihuoneella päivällä klo ½ 12, puoli tuntia valtakirjojen lukemisen jälkeen. Luulisi ehkä, että tämä pitkälle tähtäävä hallintouudistus olisi huomioitu juhlallisin muodoin, mutta niin ei ollut suinkaan laita, ehkä lähinnä siksi, että valtuuston vaalia olivat edeltäneet erilaiset erimielisyydet. Oli myös ilmeistä, että kaupungin virkamiehet, pormestarit ja maistraatin jäsenet, tarkastelivat uutta hallintomallia epäillen. Åbo Underrättelseristä löytää kahta päivää myöhemmin kuvauksen melko surkuhupaisesta tilaisuudesta; luen tämän ensin ruotsiksi:

"Stadsfullmäktige voro i lördags kl. ½ 12 f.m. sammankallade av politieborgmästaren. Då de samlats i ett av förrummen å råd-

huset, utkom assessor Höckert från magistratens sessionsrum och uppmanade med några ord stadsfullmäktige att vidtaga nödiga åtgärder, för att konstituera sig och välja ordförande. Därefter avlägsnade han sig åter, lämnade stadsfullmäktige i det nämnda förrummet, där varken stolar eller skrivmaterialer funnos. Häpnad målade sig i allas ansikten, ty vad man än ansett sig kunna vänta, så hade stadsfullmäktige dock påtagligen föga väntat att bliva mottagna i ett förrum - - - eller att icke bliva anvisade ett för deras första sammanträde i ordning ställt rum med tillräckligt antal stolar och behövliga skrivmaterialer. Då andra avdelningens sessionsrum emellertid befanns ledigt, beslöto stadsfullmäktige att begagna sig därav, skaffade sig papper, och skredo, sedan hovrättsprotonotarien Sjöros åtagit sig att för denna gången föra protokollet, till val av ordförande." Vald blev friherre Samuel Werner von Troil. Jag kan här tillägga, att fullmäktige inledde

sitt egentliga arbete två veckor senare.

Abo Underrättelser kuvaa siis kokousta seuraavalla tavalla: "Kaupunginvaltuutetut oli kunnallispuhemies kutsunut kokoon viime lauantaina klo ½ 12 aamupäivällä. Kun he olivat kokoontuneet raatihuoneen erääseen etuhuoneeseen, tuli assessor Höckert maistraatin istuntohuoneesta ja kehoitti muutamien sanojen kaupunginvaltuutettuja ryhtymään tarpeellisiin toimenpiteisiin järjestäytyäkseen ja valitakseen puheenjohtajan. Sen jälkeen hän taas poistui jättäen kaupunginvaltuutetut mainittuun etuhuoneeseen, jossa ei ollut tuoleja eikä tarpeellisia kirjoitusvälineitä. Hämmästys kuvastui kaikkien kasvoista, sillä mitä sitten oli ajateltu voitavan odottaa, niin kaupunginvaltuutetut tuskin kuitenkaan olivat odottaneet tulevansa vastaanotetuiksi etuhuoneessa - - - tai ettei heitä olisi ositettu heidän ensimmäistä kokoustaan varten kuntoon-

pantuun huoneeseen, jossa olisi ollut riittävä määrä tuoleja ja tarvittavia kirjoitusvälineitä. Kun toisen osaston istuntohuone kuitenkin oli vapaana, kaupunginvaltuutetut päättivät käyttää sitä, hankkivat itselleen paperia ja ryhtyivät, sitten kun hovioikeuden protonotaari Sjöros oli lupautunut täksi kerraksi pitämään pöytäkirjaa, valitsemaan puheenjohtajaa." Valituksi tuli vapaaherra Samuel Werner von Troil. Kaksi viikkoa myöhemmin valtuusto ryhtyi varsinaiseen työhönsä.

x

Kunnallinen hallinnonuudistus koski koko maata, toisin sanoen kaikkia kaupunkeja, jossa oli yli 2000 asukasta, eikä satavuotisjuhla, jota tänään vietämme, pohjaudu siis mihinkään rajoitettuun paikalliseen tapahtumaan. Kuitenkin voitaneen Turun kohdalla väittää 1870-luvun monessa suhteessa merkinneen kaupungille käännekohtaa. Valitun kaupunginvaltuuston synty voidaan liittää muiden

tapahtumien pitkään ketjuun, jotka juuri 1870-luvulla, sata vuotta sitten, saattoivat kaupungin käännekohtaan. Ei ole liioiteltua sanoa, että Turun historia voidaan jakaa kolmeen eri jaksoon ja että kolmas alkoi juuri 1870-luvulla.

Ensin meillä on vanha Turku, joka rakentui keskiaikaiselle perustalle, joka seurasi alkuperäistä asemakaavaa vuosisatoja ja jonka elintavan perustana oli luontaistalous, jolloin lähes joka talossa harjoitettiin karjanhoitoa ja pienehköä maanviljelystä. Se aikakausi kesti 1200-luvun lopulta aina vuoden 1827 tuhoisaan tulipaloon. Sen jälkeen tuli toinen Turku, empire-Turku, leveine ja suorine katuineen, jossa oli matala yhtenäinen puutalokanta tonteilla, joilla oli suuret viheralueet. Tämä oli jonkinlainen ihannekaupunki ilman ahtautta ja slummeja, siellä oli suuria pintoja ja ilmaa ja valoa sille porvaristolle, pääasiassa kauppiail-

le, virkamiehille ja käsityöläisille, joilla oli etu asua kaupungin rajojen sisäpuolella.

Mutta idyllin päivät ~~vähänvähän~~ olivat luetut; tämän toisen Turun oli korvaava kolmas. Ei niin, että idylli olisi saanut kuoliniskun, vuoden 1827 palon tyyliin, vaan hiipien, pala palalta, uuden mittakaavan mukaisten kerrostalojen muodossa, ensin poistaen yhden talon sieltä, yhden täältä, mutta vähitellen kiihtyvää vauhtia, kunnes puukaupungista tuli kivikaupunki. Tämän kehityksen ~~katkera~~ viimeisiä katkeria vaihteita olemme saaneet olla todistamassa viime sotien jälkeisinä vuosikymmeninä, ja se jatkuu paikoin vieläkin. Mutta on totta, että juuri 1870-luvulla tämä kolmas Turku alkoi syntyä sen alkavan teollistumisen merkeissä, jonka seurauksina olivat muuttoliike kaupunkeihin ja uudisrakentaminen. Siinä mielessä voimme tosiaan juhlaa sen uuden kehityksen satavuotismuistoa, joka on johtanut Turun siihen, mitä se tänään on.

Vuonna 1875 Turussa oli 21.300 asukasta, mikä ei kuulosta paljolta; se vastaa nykyään sellaisia kaupunkeja kuin Iisalmi, Kaajaani ja Seinäjoki. Mutta kaupungithan olivat pieniä kaikkialla, ja Turku oli maassamme varmalla toisella sijalla Helsingin jälkeen, jossa oli 33.000 asukasta. Vielä kaksikymmentä vuotta aikaisemmin turkulaisia oli vain 15.000, mutta luku nousi vuosi vuodelta, ja juuri 1870-luvulla paine alkoi tuntua todella. On kuitenkin syytä muistaa, että väestö lisääntyi hitaammin Turussa kuin muissa kaupungeissa, mikä johtui siitä, että Turkua jo nyt kohtasi ongelma, mikä on jäljellä vielä tänäkin päivänä: muuttajien suuri piti parempana asettua asumaan halvoille maille kaupungin rajan ulkopuolelle, Maariaan ja Kaarinaan, toisin sanoen Raunistulaan ja Nummenmäelle. Vaikkakin tämä ilmiö kohdistui myös muihin laajeneviin kaupunkeihin, lienee Turulla Viipurin ohella ollut suuri

lukumäärä muuttaneita työnhakijoita kaupungin rajan ulkopuolella sijainneissa asunnoissa. Tilanne oli melko absurdi; kun itse kaupunkialueen valtavat maa-alueet olivat asuttamattomia, oikeastaan koko ruutukaupunki Käsityöläiskadulta lähtien joen länsipuolella ja Sepänkadulta lähtien joen itäpuolella, vastamuuttaneet pitivät parempana asumista halvalla pienissä tönöissä, jotka kyhättiin talonpoikien maalle kaupunginrajan ulkopuolelle.

Muutto kaupunkiin ja sen ympäristöön johtui tietysti uudesta teollisuudesta, joka syntyi 1870-luvulla. Murroksaika voi tutkia monella eri tavalla. Se voidaan havaita mm. käsityöläisten määrän laskuna, mikä voidaan havaita jo kun elinkeihovapaus oli saatettu voimaan 1860-luvulla. Turussa oli vuonna 1856 ollut 1317 käsityöläistä; kymmenen vuotta myöhemmin luku oli vähentynyt jo noin kolmella sadalla 1033:een. Vuonna 1876 käsityöläisiä oli 852; heistä oli mestareita 146 sekä kisällejä ja oppipoikia 706.

Käsityöläisten lukumäärän laskua vastasi siis teollisuustyöläisten voimakas lisääntyminen. Vanhat teollisuuslaitokset kuten Auran soke-ritehdas ja Rettigin tupakkatehdas voivat laajentaa tuotantoaan uusien koneiden ansiosta, jotka hankittiin ulkomaisten esimerkkien mukaan. Tärkein oli kuitenkin aivan uuden teollisuushaaran synty, nimittäin rautateollisuuden. Erityisesti se pelasti kaupungin aikana, jolloin vanhat elinkeinot kuten merenkulku, vähittäiskauppa ja käsityö eivät enää riittäneet, kun oli pysytettävä kehityksessä mukana.

Rautateollisuus ohitti tupakan kaupungin tilastoissa vuonna 1870 ja kehittyi hyvää vauhtia juuri 1870-luvulla. Cowie & Ericssonin mekaaninen verstaas joenrannalla Korppolaistenmäen alapuolella kukoisti erikoisesti kun sen oli ottanut haltuunsa William Crichton, ja vuonna 1875 se työllisti 436 työntekijää. Naapurilla, Turun konepajalla oli samanaikaisesti 119 työntekijää, ja lisäksi kolmannessa yrityk-

sessä, Turun Rautateollisuusyhtiössä, työskenteli suunnilleen yhtä monta.

Rautamanufaktuurin merkitys käy ilmi siitä, että Crichton v. 1878 osti myös joen länsipuolella sijainneen vanhan telakan osakkeita, ja että hänen aloitteestaan siirryttiin puualusten rakentamisesta rautarakenteisiin aluksiin. 1870-luku oli juuri se vuosikymmen, jolloin rauta-alukset alkoivat korvata puualukset, ja tämä asetti monen laivanvarustajan vaikeaan kokeeseen. Oli Turun onni, että kaupungilla juuri silloin oli tarmokkaita teollisuusmiehiä, jotka uskalsivat kokeilla uusia keityslinjoja. Voimme ottaa esimerkin merenkulusta. 1860-luvun alussa Turku oli maan huomattavin merenkulkukaupunki. Vuonna 1875 kaupunki oli pudonnut viidennelle sijalle Viipurin, Raahen, Oulun ja Uudenkaupungin jälkeen. Jos katselemme yksinomaan merenkulun tilastoa näyttää siltä, että Turussa meni huonosti. Totuus on kuitenkin, että tur-

kulaiset kärjessään William Crichton ja Julinin veljekset ymmärsivät sijoittaa uusiin yrityksiin. Sellaiset kaupungit kuten Uusikaupunki ja Raahen pysyivät mukana vielä jonkun aikaa, mutta ne oli tuomittu häviämään tilastoista, kun rautatiet ja rautarakenteiset laivat tulivat kuvaan ja kun kaupunkien hyvinvoinnin edellytykset muuttuivat. Tässä näemme, miten 1870-luku merkitsi käännekohtaa, jossa Turun kauppiaat ja tehtailijat ymmärsivät asetta panoksensa oikeille korteille.

Kuten jo mainitsin, tällä kehityksellä oli myös seurauksensa kaupunkikuvassa, toisaalta niin, että kerröstaloja alkoi ilmettyä keskustaan, toisaalta niin, että aivan uusia kortteleita alettiin rakentaa, ennen kaikkea Koulukadun seuduille joen länsipuolelle ja joen itäpuolelle Itäisen Pitkätien varrelle. Huomatavimmat muutokset tapahtuivat epäilemättä keskustassa, joka

aina 1860-luvulle asti oli säilyttänyt yhtenäisen empireleimansa; vain teatteri ja venäläinen kirkko kohosivat tasakorkuisen asutuksen yläpuolelle, missä talot olivat tyyliältään samanlaisia. Mutta jo 1860-luvulla tuli uuden ajan ensimmäinen enne; silloin kaupunki rakennutti ortodoksisen kirkon viereen kolmikerroksisen kansakoulun.

Muistamme hyvin, miltä talo näytti, sehän purettiin vain muutama vuosi sitten, ja se kuului mielestämme keskustan pienchköihin ja merkityksettömiin taloihin. Mutta empirekaupungin matalalle rakennuskannalle on tunnusomaista, että ylitarkastaja Synnerberg eräässä tarkastuspöytäkirjassa vuodelta 1871 puhui "kaupungin rakennuttamasta komeasta, melkein suurenmoisesta kivitalosta". Vuonna 1876 alettiin rakentaa Hotelli Phoenixiä kirkon toiselle puolelle; senkin talon muistamme Turun Yliopiston rakennuksen ominaisuudessa. Rakennus viisine kerroksineen matalan kirkon

vieressä osoitti selvästi uuden ajan tulleen. Uusi rakennustapa ja uusi mittakaava tulisivat vähitellen muovaamaan sen, mitä tässä olen kutsunut kolmanneksi Turuksi.

Asiaan kuuluu, että Hotelli Phoenix toisellakin tavalla kosketti 1870-luvun Turkua. Sen kapasiteetti oli niin suuri, että vanha perinnerikas Seurahuone syntyneessä kilpailussa jäi alakynteen ja lopulta, huolten ja tappion vuosien jälkeen, muutettiin kaupungintaloksi ja sen kaupunginvaltuuston tyyssijaksi, minkä satavuotista olemassaoloa tänään juhlimme. Vuonna 1885 muutettu kaupungintalo oli valmiina.

Kaupunkikuvan muotoutumiseen vaikutti tasan sata vuotta sitten vielä eräs tekijä: rautatien tulo. Useiden vuosien vaikeuksien jälkeen oli lopultakin vuonna 1874 saatu käyntiin rautatien rakentaminen Turun ja Toijalan välille. Vuonna 1876 se valmistui

se auttoi tietysti osaltaan sitä, että Turku voi pysyä mukana kehityksessä, jota leimasi alkava teollistuminen. Kaupunkikuvalle rautatiellä oli se merkitys, että melko merkityksettömästä Humerikistonkadusta tuli yhtäkkiä liikekatu, ja sekin lisäsi aikaisemman tasapainon häiriytymistä.

När vi i dag firar hundraårsminnet av stadsfullmäktiges tillkomst är det angeläget att framhålla, att jubileet åtminstone här i Åbo kan ges en betydligt vidare innebörd. Man kan visserligen hävda, att den kommunala förvaltningsreform, som trädde i kraft med ingången av år 1875 gällde hela landet, men det är uppenbart, att den åtminstone här i Åbo inträffade vid en tid, då staden upplevde ett viktigt brytningsskede. 1870-talet var det årtionde då industrialismen började göra sig gällande på gott och ont; nya industrier grundades, och stora skaror arbetssökande började strömma till städerna, delvis i de svåra nödårens spår.

Gamla näringar, och inte minst hantverket, gick tillbaka; andra kom i stället, och det gällde därför för städernas borgare att vara djärva och framsynta och att våga satsa på nya utvecklingslinjer.

Såsom landets andra stad lyckades Åbo följa med i utvecklingen, vilket snart, och just under 1870-talet började sätta spår i stadsbilden. Viktig var den goda anda, som rådde i staden, och som bl.a. kom att ge Åbo epitetet "donatorernas stad". När vi i det första stadsfullmäktige finner personer sådana som Fredric von Rettig, Ernst Dahlström, Gustaf Petrelius, Johan Julin och G A Lindblom är det utan tvivel ett tecken på att stadsfullmäktige redan från början blev ett samlande organ för krafter med en uppriktig vilja att arbeta för stadens bästa.

Arvoisat kuulijat! Edellä olen koettanut osoittaa, että tänään viettämällemme satavuotisjuhlalle voidaan antaa laajempi merkitys; kaupunginvaltuuston syntymistä vuonna 1875 alussa täytyy tarkastella suuremmassa yhteydessä. Voidaan tosin väittää, kuten mainitsin, että uudistus koski koko maata, eikä vain Turkuu, ja voidaan väittää myös, että paljon siitä, minkä olen luonnehtinut 1870-luvun uutuudeksi, sai alkunsa jo edellisellä vuosikymmenellä, vuoden 1863 valtiopäivistä alkaen. Ei kuitenkaan päästä siitä, että täällä Turussa juuri 1870-luvusta tuli ratkaiseva murros-aika. Samalla haluaisin korostaa erästä seikkaa, joka oli tunnus-omaista juuri Turulle; hyvää henkeä, joka ajan mittaan loi epi-teetin "lahjoittajien kaupunki" ja joka kukoisti ennen kaikkea 1800-luvun lopulla. Kun ensimmäisten kaupunginvaltuutettujen joukosta löytää nimet von Rettig, Dahlström, Petrelius ja Julin, tä-

mä on epäilemättä merkki siitä, että kaupunginvaltuustosta jo alusta pitäen tuli niiden voimien kokoava elin, jotka vilpittömästi halusivat tehdä työtä kaupungin parhaaksi. Siitäkin syystä tuntuu aiheelliselta juhlia tänään sen uudistuksen satavuotis-muistoa, joka jo aivan alusta lähtien edesauttoi kasvavan kaupungin kehitystä.